

Számítógép Architektúrák (MIKNB113A)

4. előadás: Utasítás végrehajtás folyamata:
címezési módok, RISC-CISC processzorok

Előadó: Dr. Vörösházi Zsolt
voroshazi.zsolt@mik.uni-pannon.hu

Jegyzetek, segédanyagok:

- Könyvfejezetek:

- <http://www.virt.uni-pannon.hu>

- Oktatás → Tantárgyak → Digitális Rendszerek és Számítógép Architektúrák (gazdasági informatikus)

- ([chapter04.pdf](#))

- Fóliák, óravázlatok .ppt (.pdf)

- Feltöltésük folyamatosan

Utasítás végrehajtás folyamata

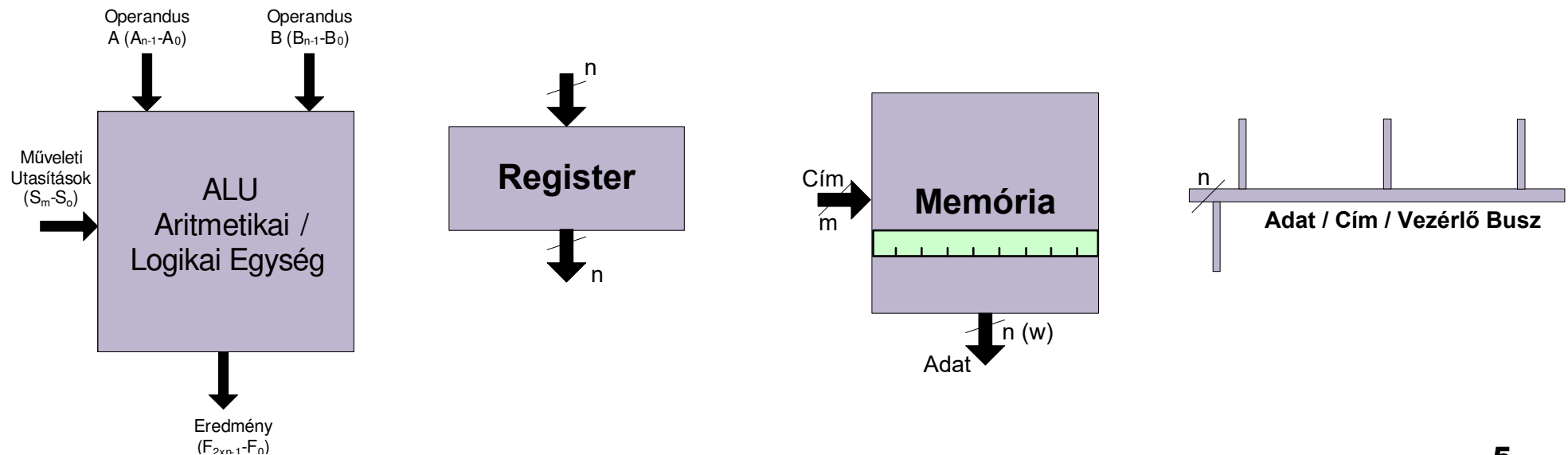
- Utasítás kódok
 - Programvezérlő utasítások
- Címzési módok
- RISC vs. CISC processzor architektúrák

Alapvető digitális építőelemek (rövid áttekintés)

Legfontosabb digitális építőelemeink:

- ALU
- Memóriák
- Adat- / Utasítás- / Cím- / Vezérlő Buszok
- Regiszterek, De/Multiplexerek, De/Kódoló áramkörök

ALU egység

- Az **ALU** egység két különböző n -bites bemeneti résszel (A, B) rendelkezik, és egy n -bites** kimeneti vonallal (F). A szelektáló (S) jelek segítenek a megfelelő műveletek kiválasztásában. Az ALU egység egy algoritmus utasításainak megfelelően aritmetikai ill. logikai műveleteket hajt végre.
- Eml: funkcionális teljesség, +, -, *, / és Logikai fgv.
- (Korábban részletesen: [chapter_03.pdf](#))
- ** eredmény valójában $n+1$, vagy $2*n$ bites

Memória egységek

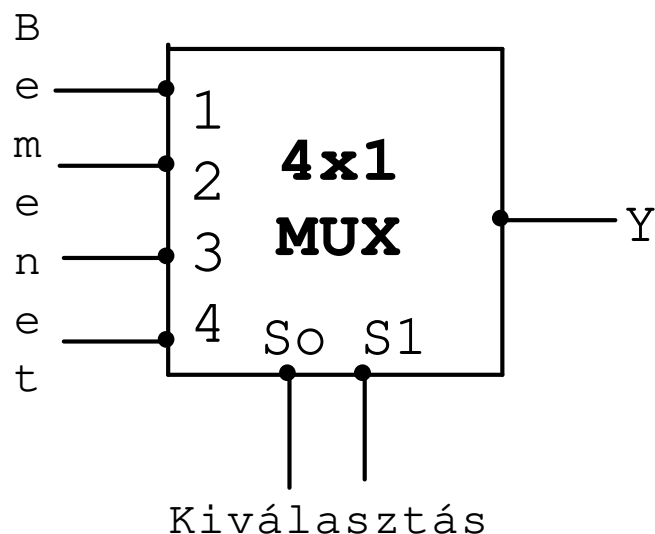
- Az ALU által kezelt / végrehajtott adatok a **memóriában** (tároló rekeszek lineáris tömbjében) tárolódnak el. A memória rekeszei általában olyan szélesek, amilyen széles az adatbusz. Például, legyen $n\text{-bit}$ (w) széles, és álljon 2^m számú rekeszből. Ekkor m számú címvezetékekkel címezhető meg. Az adatbuszon kétirányú (írás/olvasás) kommunikáció is megengedett. Memória a *Neumann* architektúrát követi: tehát az utasítások (program/kód) és az adatok egy helyen tárolódnak, nem pedig külön-külön (Harvard architektúra). A programot is adatként tárolja a memória.

Adatbuszok – adatvonalak

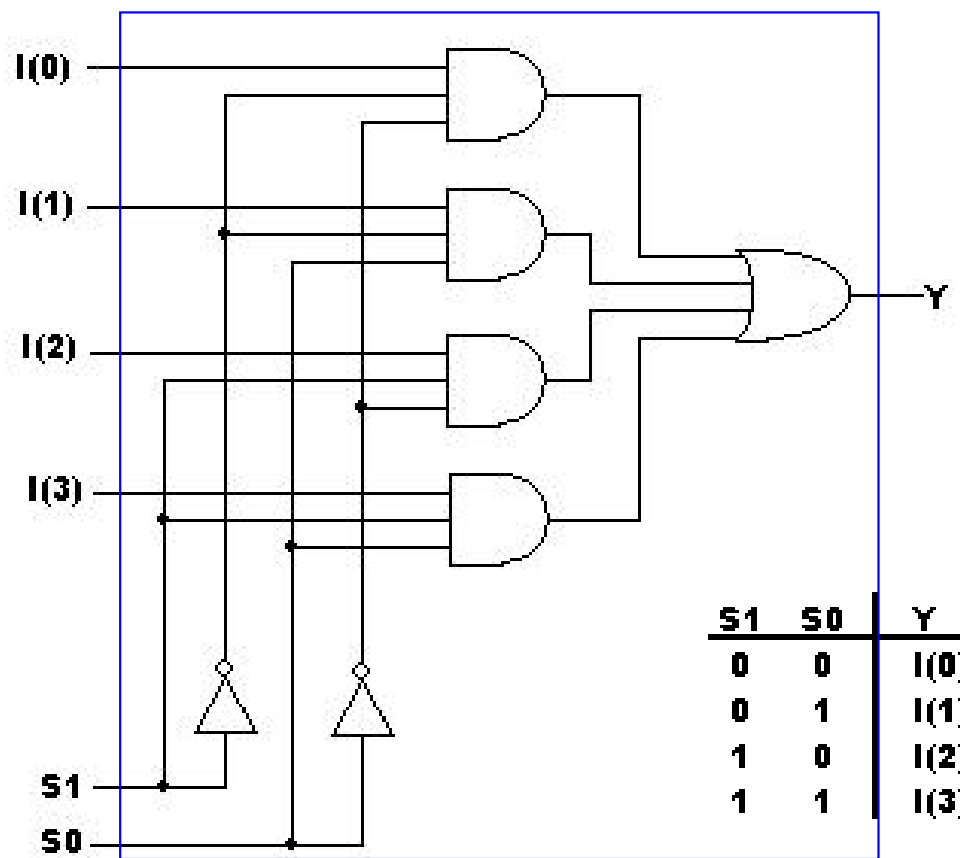
- Másik alap építőelem az **adatbusz** vagy **adatút (datapath)**. Fontos paraméter a szélessége: egy n természetes szám.
- Az adatutak pont-pont összeköttetéseket jelentenek különböző méretű és sebességű eszközök között.
- A közvetlen kapcsolat nagy sebességet, de egyben rugalmatlanságot is jelent a bővíthetőségben.
- Ezek az adatutak adatbuszokká szervezhetők, amivel különböző jelvezetékek információi foghatók össze.

Multiplexer (MUX)

- N kiválasztó jel $\rightarrow 2^N$ bemenet, 1 kimenet
- Példa: 4:1 MUX

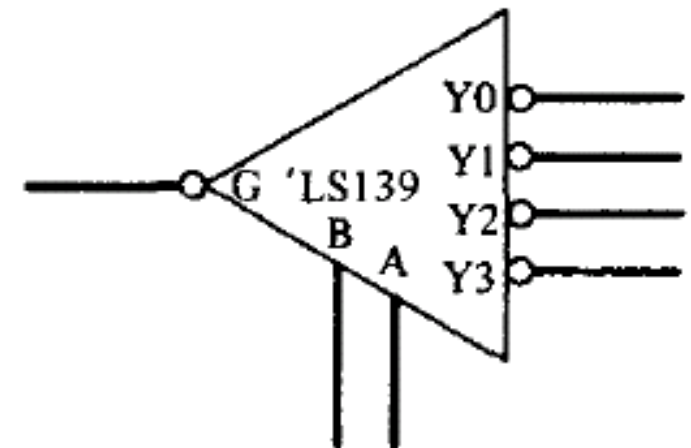

2^N számú bemenet közül választ egyet (Y), mint egy kapcsoló.
Rendelkezhetsz EN bemenettel is.

1:4 Demultiplexer

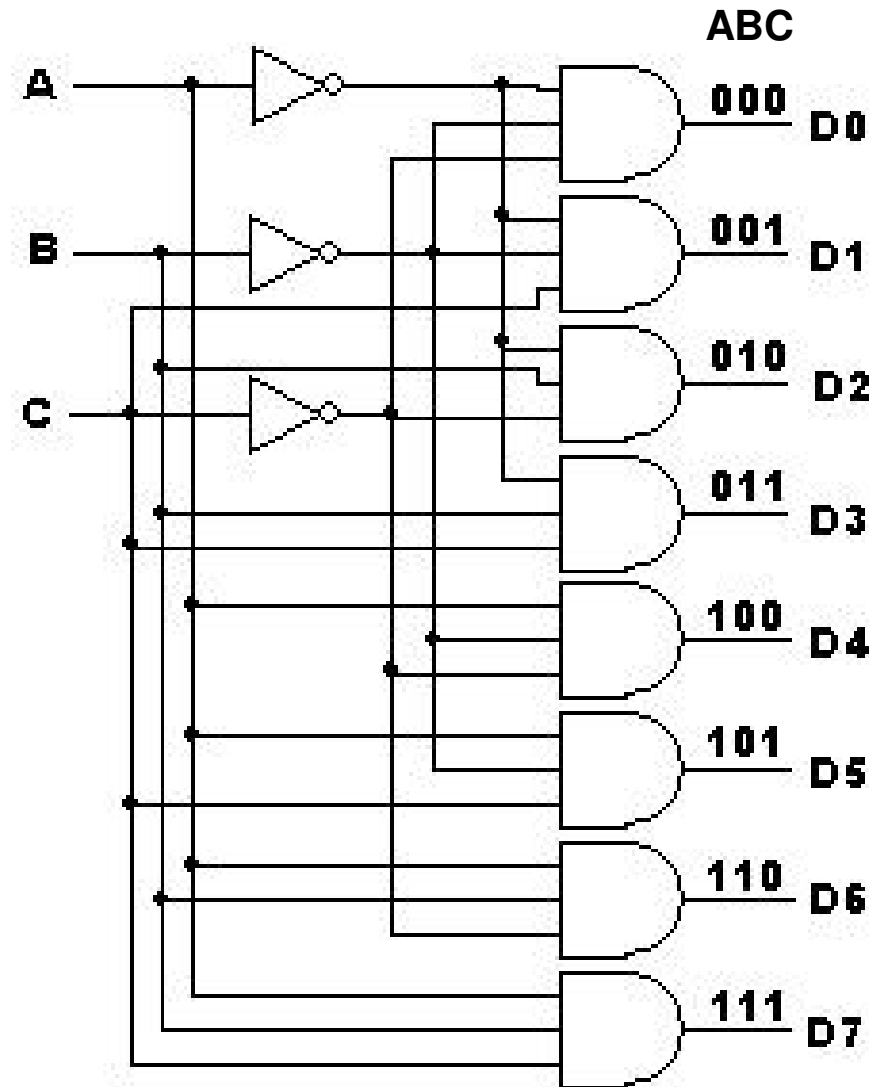
- TTL 74'LS139 duál 1:4 demultiplexer
 - Kereskedelmi forgalomban kapható
 - G: egy bemenetű
 - A,B: routing control jelek (bináris kód)
 - 4-kimenet mindegyike False, egyet kivéve, amelyik a kiválasztott (annak az értéke a bemenettől függően lehet T/F)

T=L !

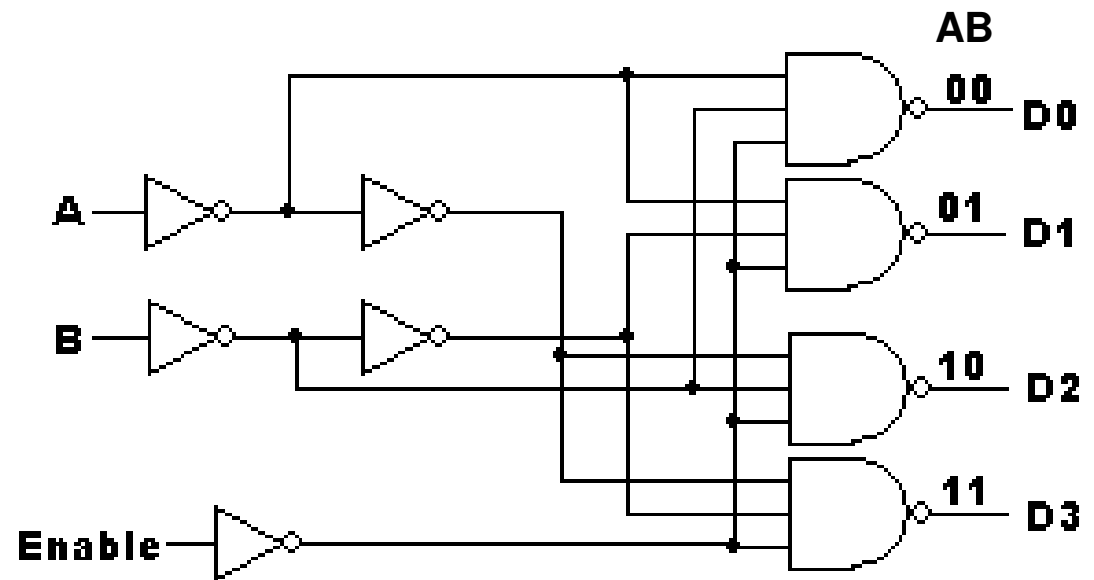
Dekódoló áramkörök

- N bemenet esetén 2^N kimenete van
- Példa: 3x8 dekóder áramkör
 - Példa: Hamming-kódú hibajavító áramkör

Példa: 2x4 Dekódoló áramkör engedélyező bemenettel

- EN: alacsony aktív állapotban működik
- 2 bemenő bit (A,B)
- 4 kimenő bit (D0...D3)

En	A	B	D0	D1	D2	D3
1	x	x	1	1	1	1
0	0	0	0	1	1	1
0	0	1	1	0	1	1
0	1	0	1	1	0	1
0	1	1	1	1	1	0

Kódoló (encoder) áramkör

- A dekódoló áramkör ellentéte: bemenetek kódolt ábrázolásának egy formája
 - **Hagyományos encoder**: csak egy bemenete lehet igaz egyszerre
 - **Priority encoder**: több bemenete is igaz lehet egyszerre, de azok közül a legnagyobb bináris értékű, azaz prioritású bemenethez generál kódot! (kód: address, index lehet)
 - I/O, IRQ jelek generálásánál használják leggyakrabban

Komparátor

- Logikai kifejezés – *referencia* kifejezés (bináris számok) *aritmetikai kapcsolatának* megállapítására szolgáló eszköz.

- Pl: Két *n-bites* szám összehasonlítása

- **compare = összehasonlítás!** Az azonosság eldöntéséhez a EQ/XNOR/Coincidence operátort használjuk. Jele: $A.EQ.B = A \odot B$

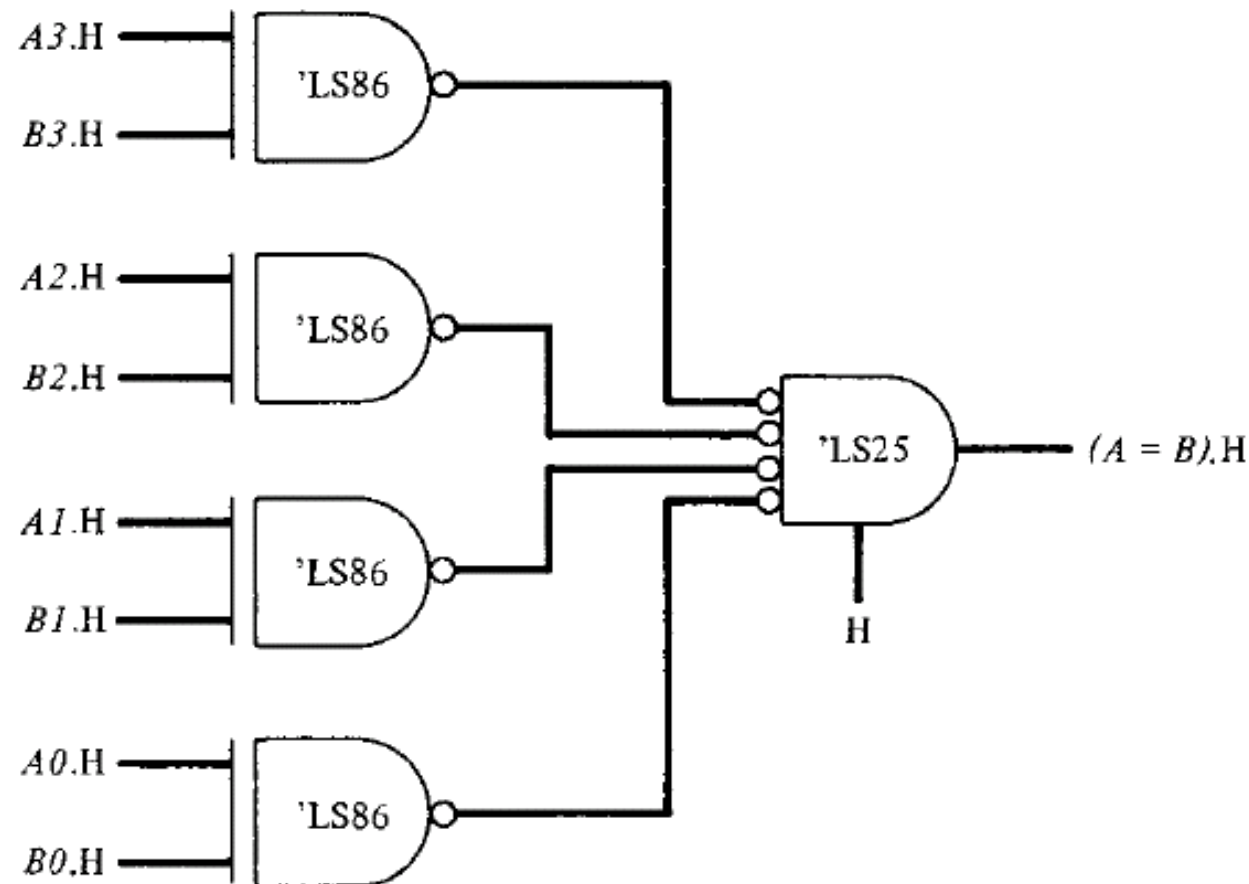
- *n-bites* minták esetén:

$$A.EQ.B = (A_0 \odot B_0) \cdot (A_1 \odot B_1) \cdot \dots \cdot (A_n \odot B_n)$$

Példa: 4-bites „egyenlőség” komparátor

- Mixed-logic kapcsolási rajza, és log.egyenlete:

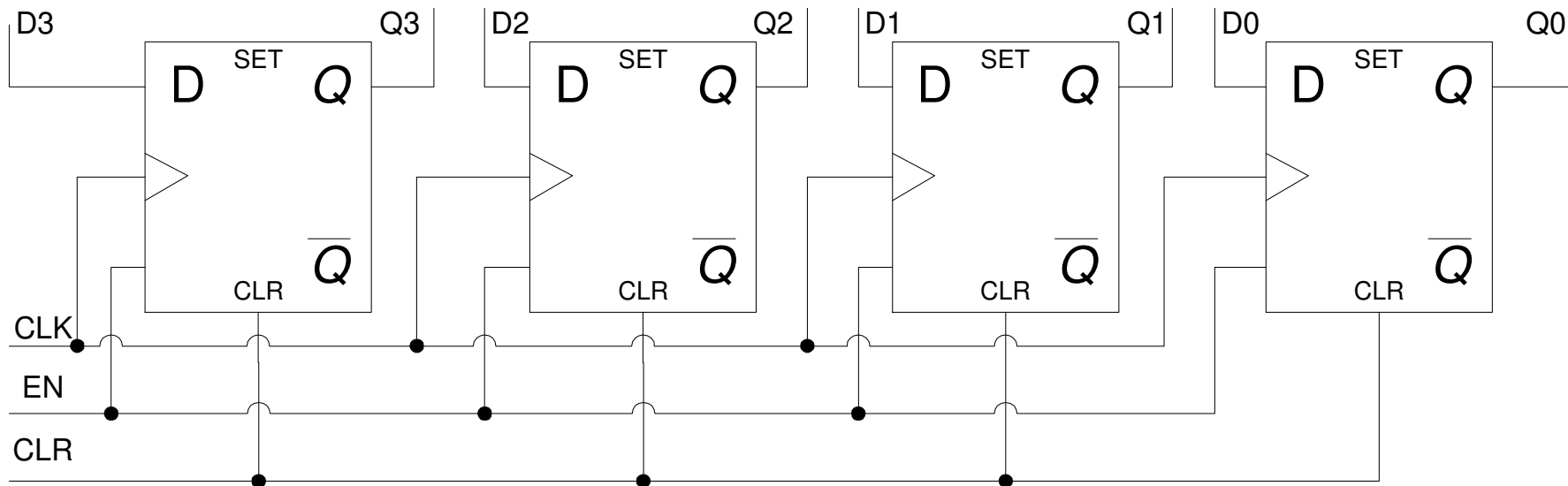
$$A.EQ.B = (A0 \odot B0) \cdot (A1 \odot B1) \cdot (A2 \odot B2) \cdot (A3 \odot B3)$$

Regiszterek

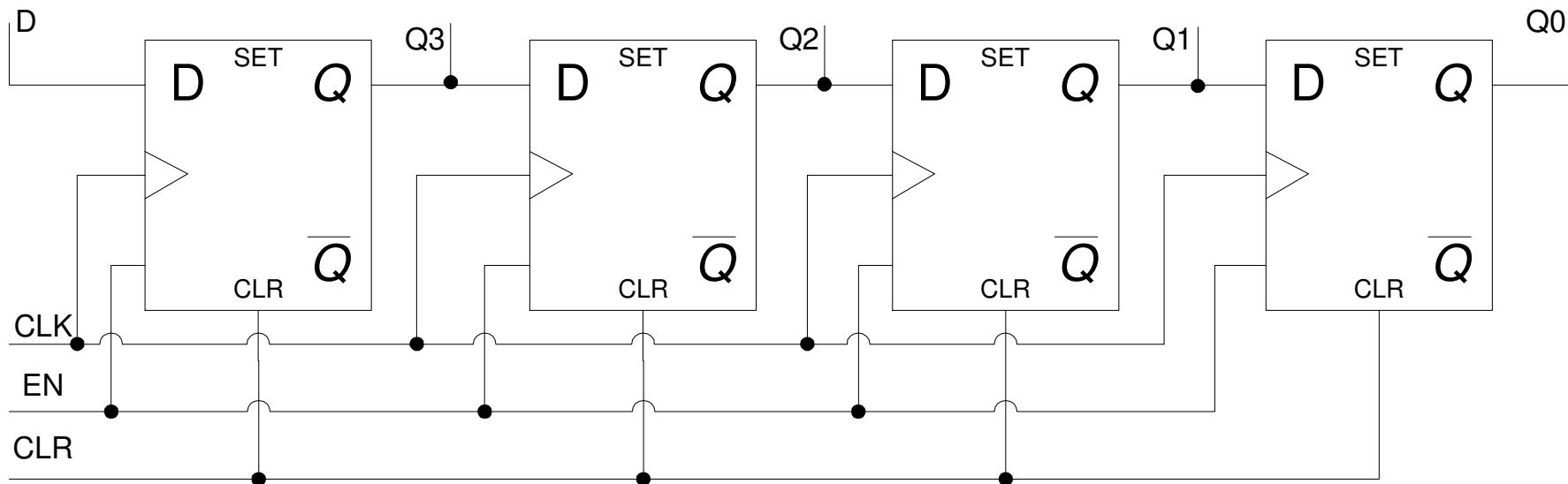
- A következő fontos elem a **regiszter**. Olyan szélesnek kell lennie, hogy benne, a buszokról, memóriákból, ALU-ból érkező információ eltárolható legyen. Adott vezérlőjelek hatására a bemenetén lévő adatokat betölti, és ideiglenesen eltárolja. Más vezérlőjelek hatására a kimenetére rakja a tárolt adatokat, vagy például egy vezérlőjel hatására, *lépteti (shift-el)* a benne lévő adatokat.
- Működési mód szerint:
 - ☐ Hagyományos (paralel-in / paralel out)
 - ☐ Léptető/Shift regiszter (serial in)

4-bites **Parallel In/ Parallel Out** regiszter (D-tárolókból felépítve)

Katalógus adat: [SN54/74LS175](#)

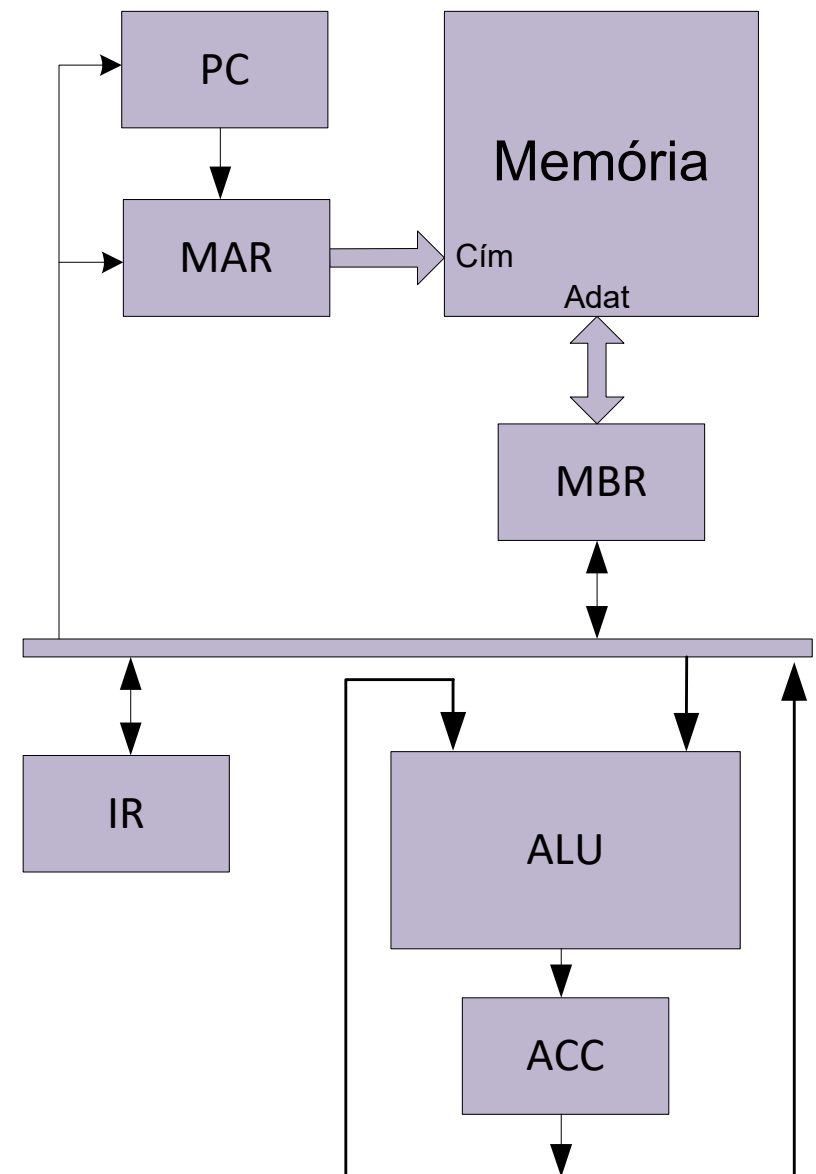
4-bites **Shift/léptető** regiszter (Serial in/Parallel Out – D-tárolós)

Katalógus adat : SN54/74LS95

Egyszerű számítógép (egycímű gép) blokkdiagramja

- **MAR: Memory Address Register** (Memória-cím Regiszter): információ helyét azonosítja adott memóriacím alapján.
- **MBR: Memory Buffer Register** (Memória Puffer Regiszter): tárolja a memóriába bevitt, ill. érkező információt. Egy adott memóriacímen lévő adat kiolvasásakor az ott lévő bejegyzés törlődhet (destruktív memória)
- **PC: Program Counter** (Programszámláló): a soron következő (végrehajtandó) utasítás helyét azonosítja. Azon gépeknél, amelyek egy utasítást tárolnak memóriaterületenként, az utasítás végrehajtása után a PC értékét 1-el kell növelni (increment), mint egy számlálót.
- **IR: Instruction Register** (Utasítás Regiszter): tárolja az éppen végrehajtás alatt álló utasítást. Engedélyezi a gép vezérlő részeinek, hogy a regiszterek, memóriák, aritmetikai egységek vezérlő vonalait a végrehajtáshoz szükséges működési módba állítsák. Az IR olyan széles, hogy az utasítás műveleti kódja ill. a hozzá tartozó egyéb utasítások ideiglenes másolatai eltárolhatók legyenek.
- **ACC: Accumulator regiszter** (tároló regiszter): eredmény ideiglenes tárolására használjuk (összes adatkezeléshez tartozó utasítás tárolása).

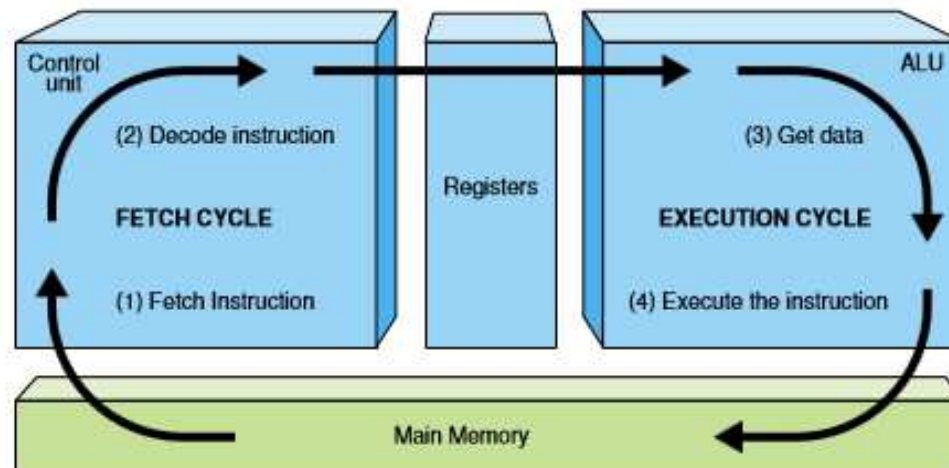
Utasítások kódolása

Utasítás kódok

- A rendszer-tervezéshez szükséges erőforrások a *regiszterek, ALU, memória, adatbuszok* nem elegendőek a végrehajtás egyes fázisainak (tranzakcióknak) ábrázolásánál. Szükség van egy olyan eljárásra, amely leírja ezeket az egyes egységek között végbemenő tranzakciókat.
- Utasítások végrehajtásának leírására szolgáló programnyelv az **assembly**. Az utasítások gyűjteményét - amelyeket a felhasználó/programozó használ az adatkezelésnél - *gépi utasításkészletnek* nevezzük.

FDE mechanizmus

- Egy utasítás végrehajtásának 3 fő lépését a **Fetch-Decode-Execute** (FDE) mechanizmussal definiálhatjuk:
 - **F - Fetch:** az utasítás betöltődik a memóriából az utasításregiszterbe (regiszter-transzfer művelet)
 - **D - Decode:** utasítás dekódolása (értelmezése), azonosítja az utasítást
 - **E - Execute:** a dekódolt utasítást végrehajtjuk az adatokon, aminek eredménye visszakerül a memóriába
- További lépések lehetnek még (tipikusan) „5-lépcsős”:
 - **MEM: Memory operations:** következő utasítás letöltése a memóriából
 - **WB: Memory Write-Back:** eredmény visszaírása

RTL leírás:

- Minden utasításítás végrehajtása az **RTL leírás (Regiszter-Transzfer Nyelv)** segítségével írható le. A szükséges adatátviteleket ezzel a nyelvvel specifikáljuk az egyik fő komponenstől a másikig. Továbbá megadható az engedélyezett adatátvitelekhez tartozó blokkdiagram is, az éleken adott irányítással, amelyek az adatátvitel pontos irányát jelölik. Az RTL leírások specifikálják az akciók pontos sorrendjét. Az egyes utasításokhoz megadhatók a *szükséges végrehajtási idők* ([ns, ps]-ban), amelyek erősen függenek a felhasznált technológia tulajdonságaitól. Ezek összege fogja megadni a teljes tranzakció időszükségletét.

Néhány alapvető tranzakció specifikációja a következő:

- **PC → MAR**: A Program Számláló tartalma a Memória Cím Regiszterbe töltődik
- **PC+1 → PC**: A PC 1-el inkrementálódik, és PC-be visszatöltődik
- **M[MAR] → MBR**: MAR címregiszter tartalmával címezzük meg az M memória adott celláját, melynek tartalma az MBR regiszterbe kerül
- **MBR → IR**: MBR tartalma az IR-be töltődik. Ha az adatbusz megenged többszörös műveletvégzést egyidejűleg, akkor az egyes akciók összekapcsolhatók!
- **IR <3:0> → ALU**: Az információnak csak egy része, az IR regiszter 3-0 bitje töltődik az ALU-ba
- **REG[2] → MEM[MAR]**: Általános célú regiszter 2. rekesze töltődik a Memória Cím Regiszter adott rekeszébe, a MAR által mutatott címre mutat az operatív memóriában
- **If (carry==1) then PC-24 → PC** :Feltételes utasítások: Ha átvitel 1, akkor PC 24-el dekrementálódik, és visszatöltődik
- **Else PC+1 → PC** :egyébként 1-el inkrementálódik.

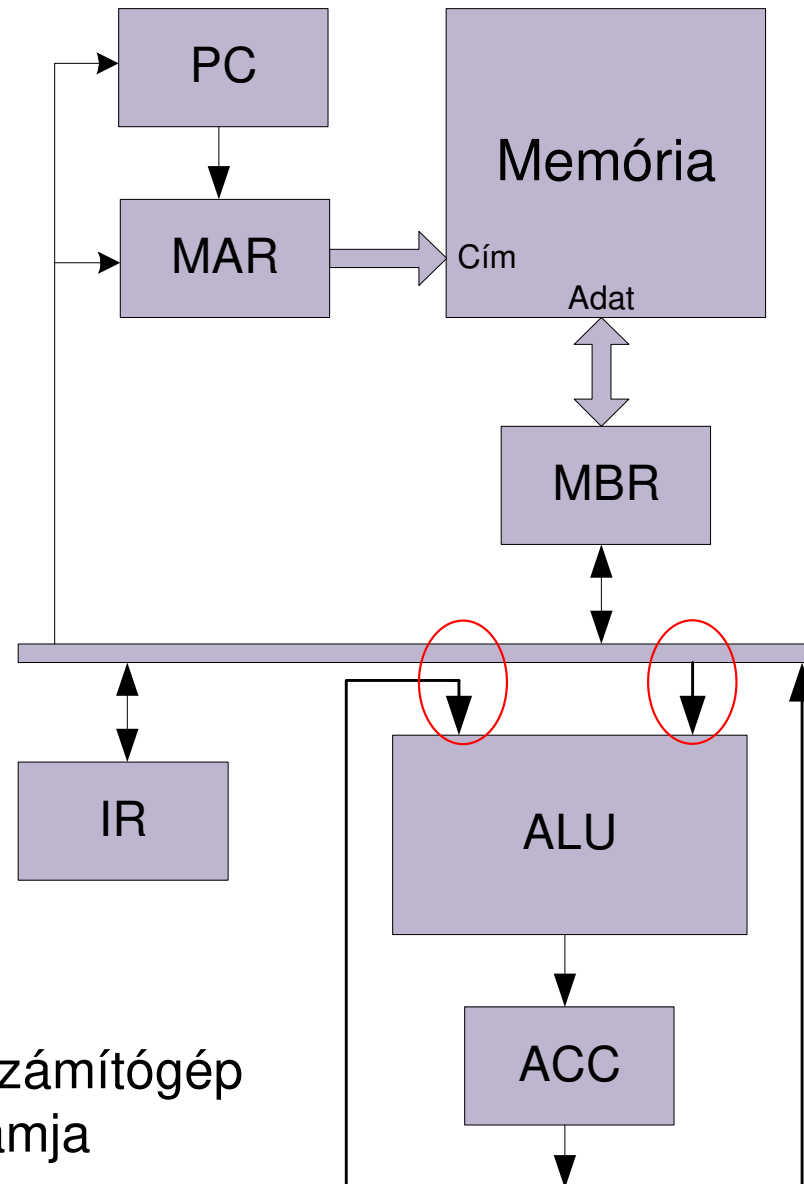
Utasítás formák:

- **Zéró-című (0 című):** (PUSH, POP, ACC)
[operátor] (példa: STACK, vagy verem)
- **1-című:** [operátor],[operandus] (Példa:
Egyszerű számítógép blokkdiagramja)
- **2-című:** [operátor],[operandus1],[operandus2]
- **3-című:** [operátor],[operandus1],[operandus2],
[eredmény]
- ...
- **4-című:** [operátor],[operandus1],[operandus2],
[eredmény],[következő utasítás]

Egy-című gépek (Egyszerű számítógép)

Példa: DEC PDP-8
számítógép

Egyszerű számítógép
blokkdiagramja

Egy-című gép

- **Megadása:** [operátor],[[operandus](#)]
- A műveletekhez csak 1 operandus szükséges. Ilyen művelet lehet például:
 - 1's vagy 2's komplement képzés,
 - inkrementálás, törlés, keresés az ACC-ben (akkumulátor).
- Az eredmény az ACC-ben tárolódik. (ACC egy olyan speciális regiszter, amelyben az aritmetikai és logikai műveletek eredménye ideiglenesen tárolódik.)
- Két operandus esetén az első operandus ACC-ben tárolt értékét használjuk fel, míg a másik operandust *egyetlen címmel* azonosítjuk!

Példa: Egy-című gép

2's komplementens képzés

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC→MAR

Elsőként a PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik

M[MAR]→MBR

Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be (később visszaírjuk)

PC+I_len→PC

Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét

MBR→IR

Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

$\overline{ACC}$ →ACC

ACC 1's komplementensét az ACC-be töltjük

ACC+1→ACC

majd ACC-t 1-el inkrementáljuk (eredmény)

Időszükségletek itt még nincsenek feltüntetve!

Példa: 1-című gép (Kivonás SUB₁X)

Mostantól: „X” Operandus címét is a PC-vel azonosítjuk!

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC→MAR Elsőként a PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik

M[MAR]→MBR Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be (később visszaírjuk)

PC+I_len→PC Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét

MBR→IR Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

PC→MAR PC-vel a következő címre mutatunk

PC+X_len →PC X operandus címének hosszával növeljük a PC-t

M[MAR]→MBR Ezt címet az MBR-be tesszük

MBR→MAR Ez a cím lesz az X operandus címe

M[MAR]→MBR Címen lévő értéket az MBR-be töltjük

ACC – MBR→ACC ACC-ből kivonjuk az X-et, és ACC-be töltjük

Időszükségletek itt még nincsenek feltüntetve!

Példa: 1-című gép (kivonás SUB₁X)

Időszükségletek feltüntetésével! $T_{MEM}=30ns$, $T_{ALU}=10ns$, $T_{REG}=5ns$

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC→MAR	[5ns] Elsőként a PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik
M[MAR]→MBR	[30ns] Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be (később visszaírjuk)
PC+I_len→PC	[5ns] Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét
MBR→IR	[5ns] Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

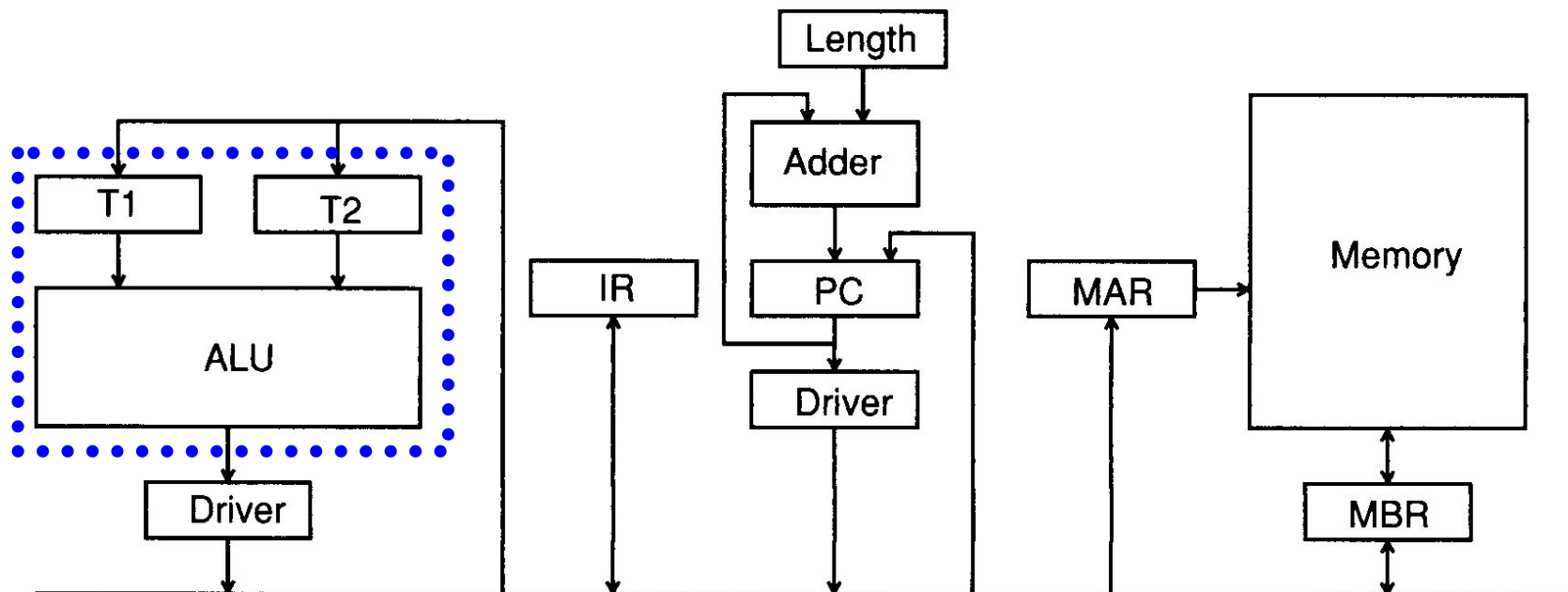
Execute: (végrehajtás)

PC→MAR	[5ns] PC-vel a következő címre mutatunk
M[MAR]→MBR	[30ns] Ezt címet az MBR-be tesszük
MBR→MAR	[5ns] Ez a cím lesz az X operandus címe
M[MAR]→MBR	[30ns] Címen lévő értéket az MBR-be töltjük
PC+X_len →PC	[5ns] X operandus címének hosszával növeljük a PC-t
ACC – MBR→ACC	[10+5ns] ACC-ből kivonjuk az X-et, és ACC-be töltjük

Σ 135ns

b.) Kettő- és többcímű gépek (regiszter nélküli változat)

- Egy utasítással több műveletet lehet azonosítani,
- Kevesebb utasítás-sorral, összetett módon írhatók le az RTL nyelven a folyamatok, (az egycímű gépekkel ellentétben)
- A többcímű utasítások meghatározzák, mind a *forrás*, mind a *cél*/információt. A célinformáció helyét az utolsó operandus címe adja meg! [operátor],[operandus1],[operandus2]...

Jelölés: kettő-, és többcímű gép

- Jelölés: **ADD₂ X, Y** **két-című** utasítás (*műv, op1, op2*). Az X cím által azonosított helyen tárolt értéket hozzáadjuk az Y cím által azonosított helyen lévő értékhez, és az összeadás eredményét az Y címmel azonosított helyen tároljuk el.
- Jelölés: **ADD₃ X,Y,Z** **három-című** utasítás (*műv, op1, op2, eredmény*): hasonló az előzőhöz, csak az összeadás eredménye egy új helyen, a Z cím által azonosított helyen tárolódik el.
- Fontos megjegyezni hogy ebben az esetben („*regiszter nélküiség*”) a T1, ill. T2 regiszter nem az utasítás-készlet architektúra része! (Ezért nem keverendő össze a később említésre kerülő *regiszteres* címezéssel!)
 - Ebben az esetben T1, T2-t „csak” az ALU részeként, nem pedig a rendszer gyorsítását szolgáló elkülönített regiszter bankként használjuk.

Példa: Összeadás két-című géppel $\text{ADD}_2(X,Y)$

Időszükségletek feltüntetésével!

$T_{\text{MEM}}=30\text{ns}$, $T_{\text{ALU}}=10\text{ns}$, $T_{\text{REG}}=5\text{ns}$

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC → MAR	[5ns] PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik
M[MAR] → MBR	[30ns] Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be
PC+I_len → PC	[5ns] Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét
MBR → IR	[5ns] Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

PC → MAR	[5ns] PC-vel a következő (X) címre mutatunk
PC+X_Alen → PC	[5ns] X operandus címének hosszával növeljük a PC-t
M[MAR] → MBR	[30ns] Ezt az X címet az MBR-be írjuk
MBR → MAR	[5ns] Ez a cím lesz az X operandus címe
M[MAR] → MBR	[30ns] X címen lévő értéket az MBR-be töltjük
MBR → T1	[5ns] X értékét T1-be töltjük

PC → MAR	[5ns] PC-vel a következő (Y) címre mutatunk
PC+Y_Alen → PC	[5ns] Y operandus címének hosszával növeljük a PC-t
M[MAR] → MBR	[30ns] Ezt a Y címet az MBR-be írjuk
MBR → MAR	[5ns] Ez a cím lesz az Y operandus címe
M[MAR] → MBR	[30ns] Y Címen lévő értéket az MBR-be töltjük
MBR → T2	[5ns] Y értékét T2-be töltjük

T1 + T2 → MBR	[10+5ns] ADD2 művelet elvégzése, MBR-be töltjük
MBR → M[MAR]	[30ns] Eredményt a MAR-ban tároljuk el (ahol Y volt)

**Direkt
címzést
használunk
itt!**

Σ 250ns

Példa: Összeadás három-című géppel $\text{ADD}_3(X,Y,Z)$

Időszükségletek feltüntetésével!

$T_{\text{MEM}}=30\text{ns}$, $T_{\text{ALU}}=10\text{ns}$, $T_{\text{REG}}=5\text{ns}$

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC → MAR	[5ns] PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik
M[MAR] → MBR	[30ns] Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be
PC+I_len → PC	[5ns] Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét
MBR → IR	[5ns] Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

PC → MAR	[5ns] PC-vel a következő (X) címre mutatunk
PC+X_Alen → PC	[5ns] X operandus címének hosszával növeljük a PC-t
M[MAR] → MBR	[30ns] Ezt az X címet az MBR-be írjuk
MBR → MAR	[5ns] Ez a cím lesz az X operandus címe
M[MAR] → MBR	[30ns] X címen lévő értéket az MBR-be töltjük
MBR → T1	[5ns] X értékét T1-be töltjük

PC → MAR	[5ns] PC-vel a következő (Y) címre mutatunk
PC+Y_Alen → PC	[5ns] Y operandus címének hosszával növeljük a PC-t
M[MAR] → MBR	[30ns] Ezt a Y címet az MBR-be írjuk
MBR → MAR	[5ns] Ez a cím lesz az Y operandus címe
M[MAR] → MBR	[30ns] Y Címen lévő értéket az MBR-be töltjük
MBR → T2	[5ns] Y értékét T2-be töltjük

PC → MAR	[5ns] PC-vel a következő (Z) címre mutatunk
PC+Z_Alen → PC	[5ns] Z operandus címének hosszával növeljük a PC-t
M[MAR] → MBR	[30ns] a Z eredmény címét az MBR-be írjuk
MBR → MAR	[5ns] majd a MAR-ba töltjük
T1 + T2 → MBR	[10+5ns] ADD2 művelet elvégzése, MBR-be töltjük
MBR → M[MAR]	[30ns] Eredményt a memóriában tároljuk el (ahol Z volt)

**Direkt
címezést
használunk
itt!**

Σ 295ns

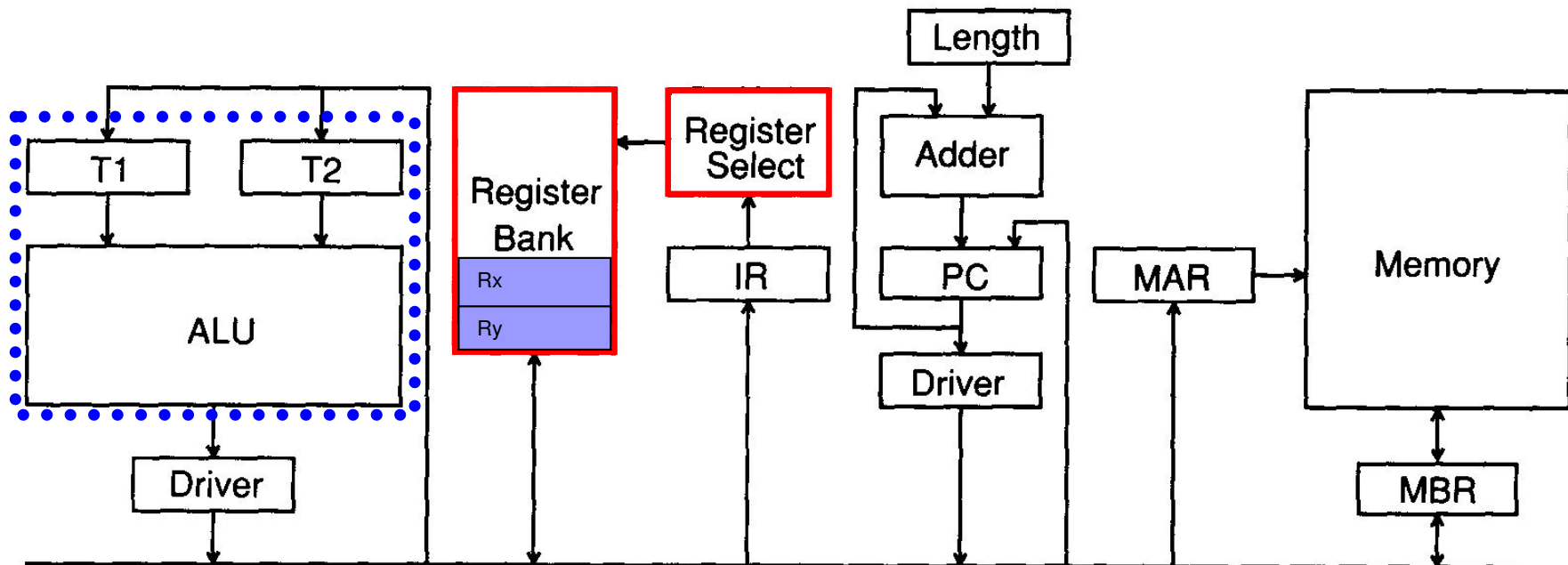
Komplex műveletek: $M\ddot{U}V_2$ vs. $M\ddot{U}V_3$

- Az $M\ddot{U}V_3$ végrehajtásánál (ahogy az RTL leírásból is látszott), egy sor több időt vesz igénybe az utasítások F-D-E fázisánál, mint az $M\ddot{U}V_2$ esetén, mivel egyel több címre kell hivatkozni.
- Azonban, az $M\ddot{U}V_3$ jelentősége a komplexebb műveletek elvégzésekor mutatkozik meg: tömörebb forma, kevesebb utasítás sor!
- Példa: Legyen $X = Y * Z + W * V$ (oldjuk meg $M\ddot{U}V_2$ -vel, és $M\ddot{U}V_3$ -al)

$M\ddot{U}V_2$	$M\ddot{U}V_3$
MOVE Y to X	MUL ₃ Y,Z,T
MUL ₂ Z,X	MUL ₃ W,V,Y
MOVE W to Y	ADD ₃ T,Y,X
MUL ₂ V,Y	
ADD ₂ Y,X	

c.) Kettő-, és több-című gépek (Regiszteres változat)

- Egy utasítással több operandust / operátort lehet megadni,
- Kevesebb utasítás-sorral, összetett módon írhatók le az RTL nyelven a folyamatok, (az egycímű gépekkel szemben)
- Az általános célú regiszterek (**Reg. Bank**) használata csökkenti a végrehajtási időt, mivel a lassú memória-intenzív műveletek helyett gyorsabb regiszterműveleteket használnak. (A regiszterbank 2^N számú regisztert tartalmazhat.)

Példa 1: Összeadás kétcímű géppel $ADD_2(R_X, R_Y)$

Időszükségletek feltüntetésével!

$T_{MEM}=30ns$, $T_{ALU}=10ns$, $T_{REG}=5ns$

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC → MAR	[5ns] PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik
M[MAR] → MBR	[30ns] Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be
PC+I_len → PC	[5ns] Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét
MBR → IR	[5ns] Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

RX → T1	[5ns] RX értékét T1-be töltjük
RY → T2	[5ns] RY értékét T2-be töltjük
T1 + T2 → RY	[10+5ns] ADD_2 művelet elvégzése, RY -ba töltjük

Σ 70ns

**Regiszteres,
direkt-címzést
használunk
itt!**

Példa 2: Összeadás kétcímű géppel $\text{ADD}_3(R_X, R_Y, R_Z)$

Időszükségletek feltüntetésével!

$T_{\text{MEM}}=30\text{ns}$, $T_{\text{ALU}}=10\text{ns}$, $T_{\text{REG}}=5\text{ns}$

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC → MAR	[5ns] PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik
M[MAR] → MBR	[30ns] Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be
PC+I_len → PC	[5ns] Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét
MBR → IR	[5ns] Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

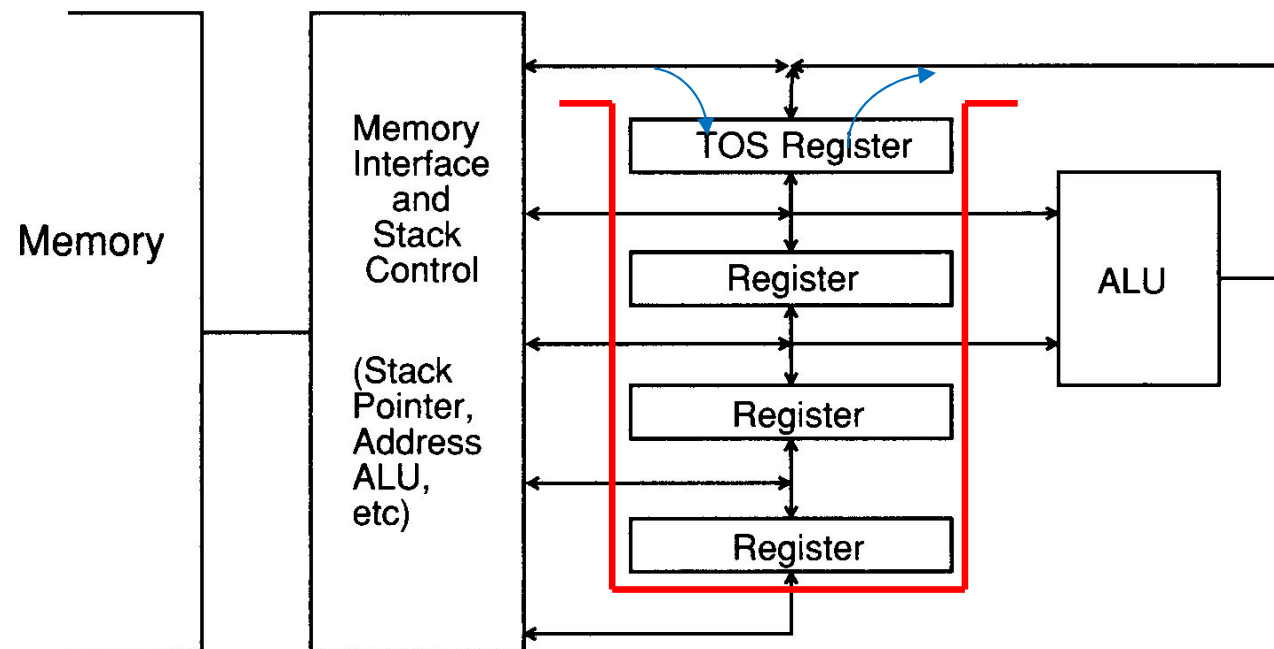
RX → T1	[5ns] RX értékét T1-be töltjük
RY → T2	[5ns] RY értékét T2-be töltjük
T1 + T2 → RZ	[10+5ns] ADD2 művelet elvégzése, RZ -be töltjük

Σ 70ns

**Regiszteres,
direkt-címzést
használunk
itt!**

d.) Zéró-, vagy 0-című gépek (Stack)

- Egy vermet (Stack) használunk: LIFO-típusú tároló, amelyből az utoljára betett adatot vesszük ki elsőként. A Stack a memóriában található egy elkülönített részen. $MŰV_0()$. Alkalmazása:
 - Függvény hívás, visszatérés (CALL-RETURN eljárások)
 - Különböző aritmetikai kifejezések hajthatók végre elég hatékonyan stack használatával: a szükséges operandusokat a stack egy-egy rekeszében tároljuk. A megfelelő operandusokat (mindig a felső kettő regiszterből) vesszük ki, elvégezzük rajtuk a műveletet, majd az eredményt a verem tetejére tesszük vissza. Azért nevezzük **zéró címűnek**, mivel az operandusok azonosítására szolgáló utasításhoz nem használunk címeket.
 - Egy HW-orientált stack rendszert felépítése a következő:

Példa: Zéró-, vagy 0-című gép

Legyen $F = A + [B * C + D * (E / F)]$ aritmetikai kifejezés, F-et akarjuk kiszámolni verem segítségével és eltárolni az eredményt. A következő műveletek szükségesek: **PUSH, POP, ADD₂, DIV₂, MULT₂**

Fontos: minden elvégzett művelet egy szinttel csökkenti a verem mélységét!

- 1. módszer** kiértékelésénél az aritmetikai kifejezés elejétől haladunk, és amint lehetséges a verem tetején lévő két értéken végrehajtjuk a soron következő műveletet, az eredményt, pedig a verem tetejére pakoljuk. A veremben max. 5 értéket tárolunk el, (mélysége 5 lesz) ezért lassabb, mint a második módszer.
- 2. módszernél** az aritmetikai kifejezést hátulról előre felé haladva értékeljük ki. Itt is elvégezzük a soron következő műveletet, és az eredményt a verem tetejére rakjuk. De ez gyorsabb módszer, mivel a veremben max. csak 3 értéket tárolunk el (mélysége 3).

1. módszer: (arit. kif. elejétől haladva)	2. módszer: (arit. kif. végétől visszafelé haladva)
PUSH A	PUSH E
PUSH B	PUSH F
PUSH C	DIV [E/F]
MULT [B*C]	PUSH D
PUSH D	MULT [D*(E/F)]
PUSH E	PUSH C
PUSH F	PUSH B
DIV [E/F]	MULT [B*C]
MULT [D*(E/F)]	ADD [B*C+D*(E/F)]
ADD [B*C+D*(E/F)]	PUSH A
ADD [A+(B*C+D*(E/F))]	ADD [A+(B*C+D*(E/F))]
POP F	POP F

Operandus címezési módok

Operandus címezési módok

- Utasítás végrehajtásakor a kívánt operandust el szeretnénk érni, címével hivatkozhatunk a pontos helyére, azonosítjuk őt.
- Többféle címezési mód is létezik:
 - ☐ közvetlen (directed),
 - ☐ közvetett (indirected),
 - ☐ indexelt (indexed),
 - ☐ regiszteres megvalósítású (register relative).
- Ezek kombinációja igen sokféle, összesen 10-féle azonosítási módot tesz lehetővé.
- Jelölés: EA= Effektív (valódi) címe egy operandusnak

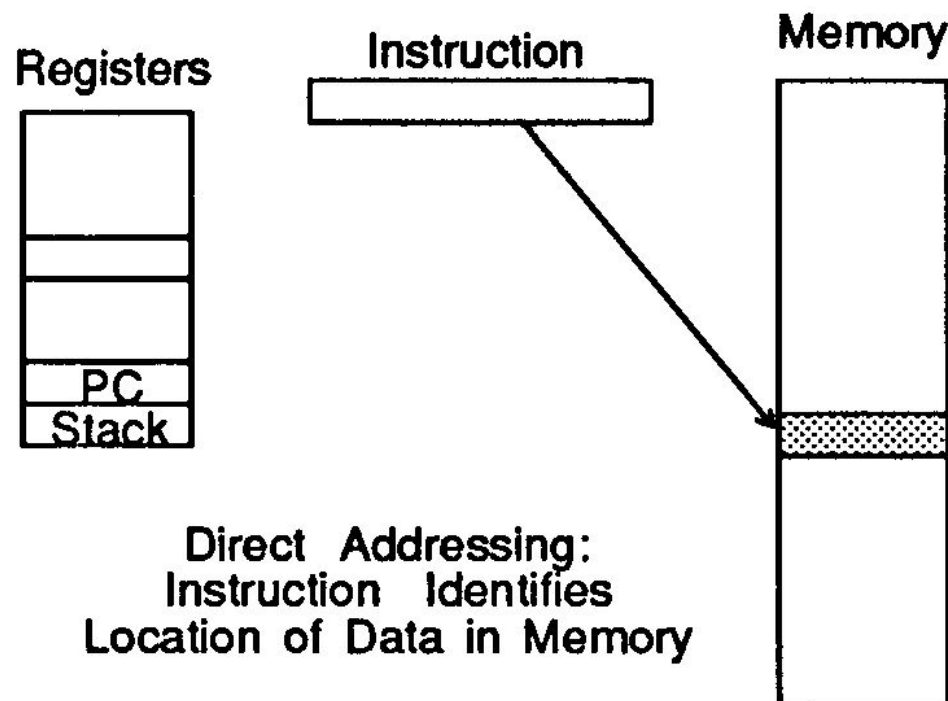
1. Direkt címzés (X)

- Az utasítás egyértelműen, közvetlenül azonosítja az operandus helyét a memóriában. (effektív cím EA= valódi címén tárolt érték) Jel: EA=A.
- **Jel: ADD2 X,Y** (X-ben tárolt op1 értéket hozzáadjuk az Y-ban tárolt op2 értékhez, az eredmény az Y-ban lesz.)

□ EA op1 = X

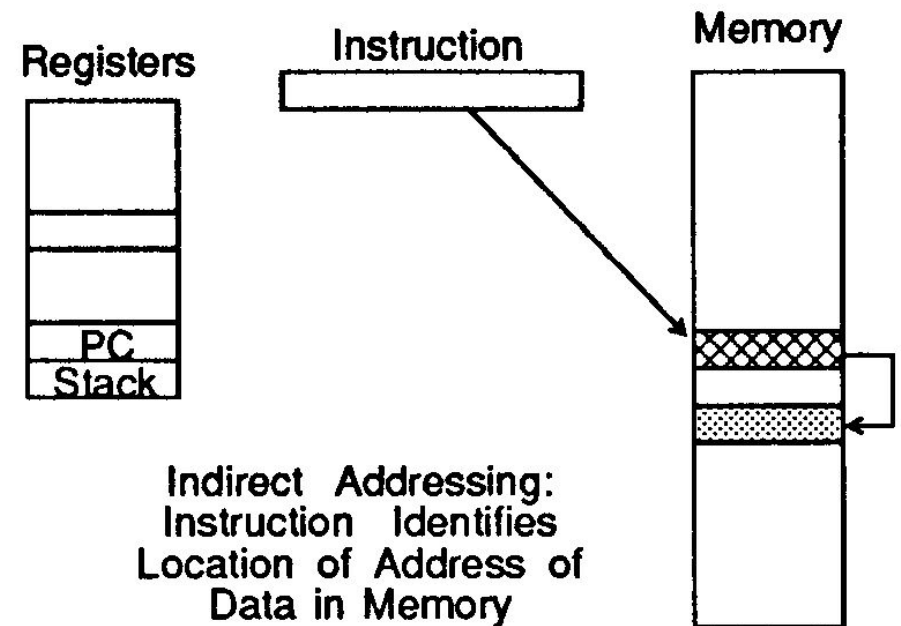
□ EA op2 = Y

Data:
Address:

2. Indirekt címezés (*X)

- Az utasítás közvetett módon, (nem közvetlenül az operandus értékére), hanem az operandus **helyére** mutat egy **cím** segítségével a memóriában. Ez a cím a helyet azonosítja. Ez sokkal hatékonyabb megvalósítás.
- Jel: **ADD2 *X,*Y** (*: indirekció)
 - EA op1 = MEM[X]
 - EA op2 = MEM[Y]
- Ezt különböző gyártók többféleképpen jelölik. Általában az indirekt címezési módot (*)-al jelölik:
- Példa: **ADD2 *X,*Y** (az első op1 értékének címe az X-ben található, a második op2 értékének címe az Y-ban lesz, és az eredmény is az Y-ban tárolódik el.) Az 1.), 2.), 3.), 4.), közül ez a *leglassabb* megvalósítás, de az indirekt címezés a *memóriatömb* elemeinek elérhetőségét biztosítja!

Direkt-indirekt kombináció is lehetséges:

PI: ADD2 X,*Y

Példa: Összeadás két-című géppel $\text{ADD}_2(*X,*Y)$

Időszükségletek feltüntetésével!

$T_{\text{MEM}}=30\text{ns}$, $T_{\text{ALU}}=10\text{ns}$, $T_{\text{REG}}=5\text{ns}$

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC→MAR	[5ns] PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik
M[MAR]→MBR	[30ns] Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be
PC+I_len→PC	[5ns] Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét
MBR→IR	[5ns] Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

PC→MAR	[5ns] PC-vel a következő (X) címének címére mutatunk
PC+X_Alen →PC	[5ns] X operandus címének hosszával növeljük a PC-t
M[MAR]→MBR	[30ns] X címének címét az MBR-be írjuk
MBR→MAR	[5ns] Ezt a címet a MAR-ba töltjük
M[MAR]→MBR	[30ns] X címét megkapjuk az MBR-ben
MBR→MAR	[5ns] X címét a MAR-ba töltjük
M[MAR]→MBR	[30ns] X címén lévő értéket megkapjuk MBR-ben
MBR→T1	[5ns] X értéket T1-be töltjük

PC→MAR	[5ns] PC-vel a következő (Y) címének címére mutatunk
PC+Y_Alen →PC	[5ns] Y operandus címének hosszával növeljük a PC-t
M[MAR]→MBR	[30ns] Y címének címét az MBR-be írjuk
MBR→MAR	[5ns] Ezt a címet a MAR-ba töltjük
M[MAR]→MBR	[30ns] Y címét megkapjuk az MBR-ben
MBR→MAR	[5ns] Y címét a MAR-ba töltjük
M[MAR]→MBR	[30ns] Y címén lévő értéket megkapjuk MBR-ben
MBR→T2	[5ns] Y értéket T2-be töltjük

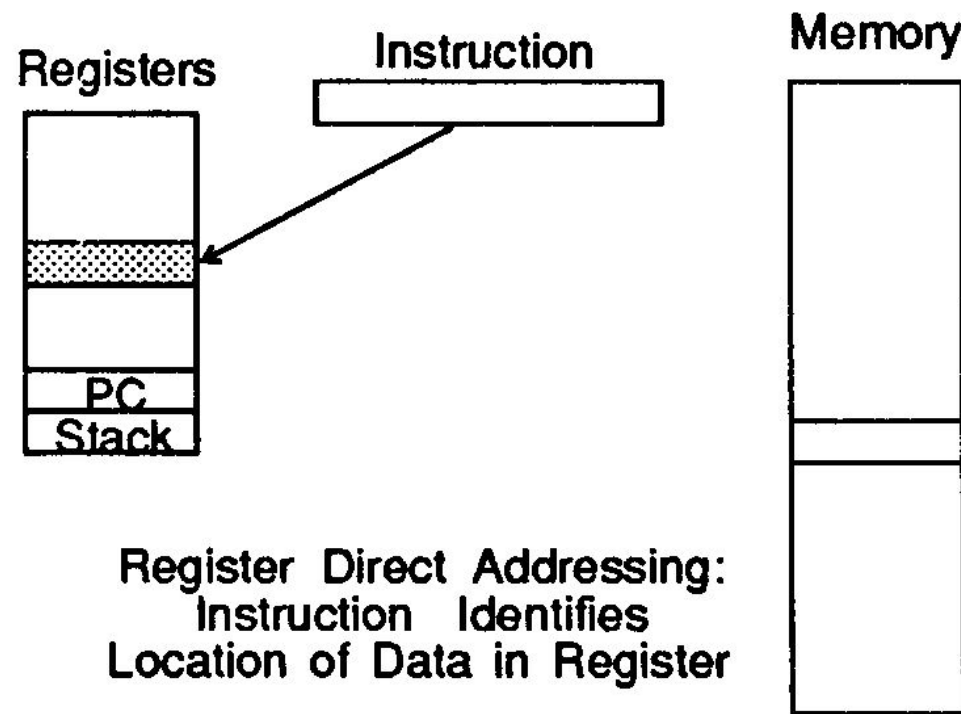
T1 + T2→MBR	[10+5ns] ADD2 művelet elvégzése, MBR-be töltjük
MBR→M[MAR]	[30ns] Eredményt a memóriában tároljuk el (ahol Y volt)

**Indirekt
címzést
használunk
itt!**

Σ 320ns

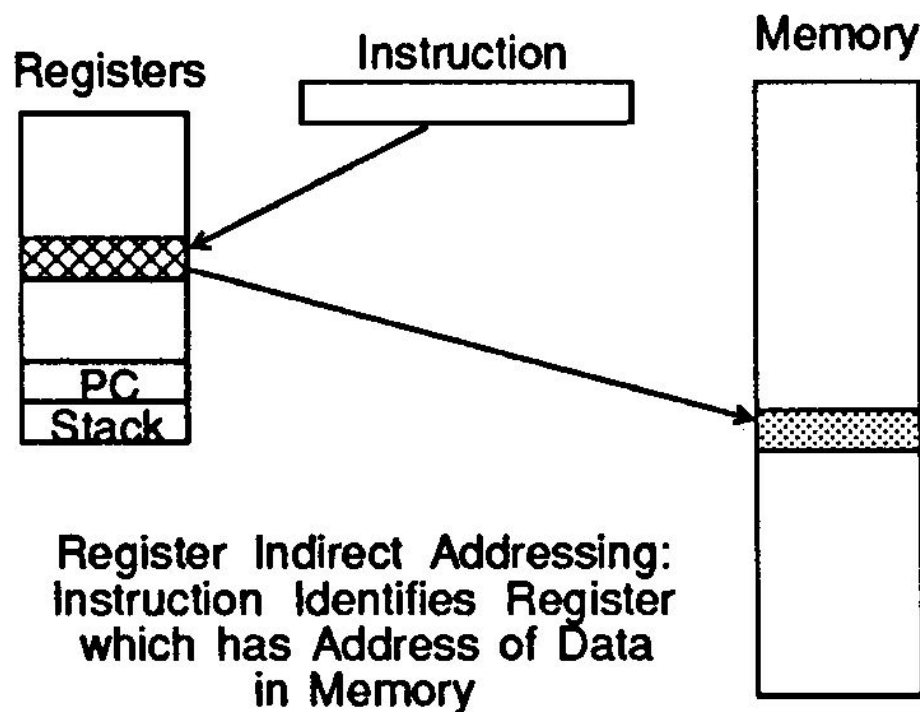
3. Regiszteres direkt címezés (R_x)

- Hasonló, mint a direkt címezés, de sokkal gyorsabb, mivel a memória intenzív-műveletek helyett a köztes eredményeket a gyors regiszterekben tárolja, és csak a számítási eredményt tölti át a memóriába. Az 1), 2), 3), 4) közül ez a *leggyorsabb* módszer.

4. Regiszteres indirekt címzés (*R_x)

- Hasonló, mint az indirekt címzés, de sokkal gyorsabb, mivel a memória-intenzív műveletek helyett a köztes eredményeket a gyors regiszterekben tárolja, és csak a végén tölti át a memóriába. A 3.) regiszteres módszer után ez a második leggyorsabb.

Példa: Összeadás kétcímű géppel $\text{ADD}_2(*R_X, *R_Y)$

Időszükségletek feltüntetésével!

$T_{\text{MEM}}=30\text{ns}$, $T_{\text{ALU}}=10\text{ns}$, $T_{\text{REG}}=5\text{ns}$

Fetch: (regiszterek feltöltése, utasításhívások):

PC → MAR	[5ns] PC-ből a következő utasítás címe a MAR-ba töltődik
M[MAR] → MBR	[30ns] Memóriában lévő utasítás beírása az MBR-be
PC+I_len → PC	[5ns] Az utasítás hosszával (I_len) növeli a PC értékét
MBR → IR	[5ns] Majd az MBR-ben lévő adatot az IR-be tesszük

Decode: (a dekódolást általában 0 idejűnek feltételezzük)

Execute: (végrehajtás)

RX → MAR	[5ns] RX címét a MAR-ba töltjük	Regiszteres indirekt- címzést használunk itt!
M[MAR] → MBR	[30ns] Kinyerjük az RX címén lévő értéket , amit MBR-be töltünk	
MBR → T1	[5ns] RX értékét T1-be töltjük	
RY → MAR	[5ns] RY címét a MAR-ba töltjük	
M[MAR] → MBR	[30ns] Kinyerjük az RY címén lévő értéket , amit MBR-be töltünk	
MBR → T2	[5ns] RY értékét T2-be töltjük	
T1 + T2 → MBR	[10+5ns] ADD2 művelet elvégzése, MBR-be töltjük	
MBR → M[MAR]	[30ns] eredményt a memóriában RY operandus helyén tároljuk el	

Σ 170ns

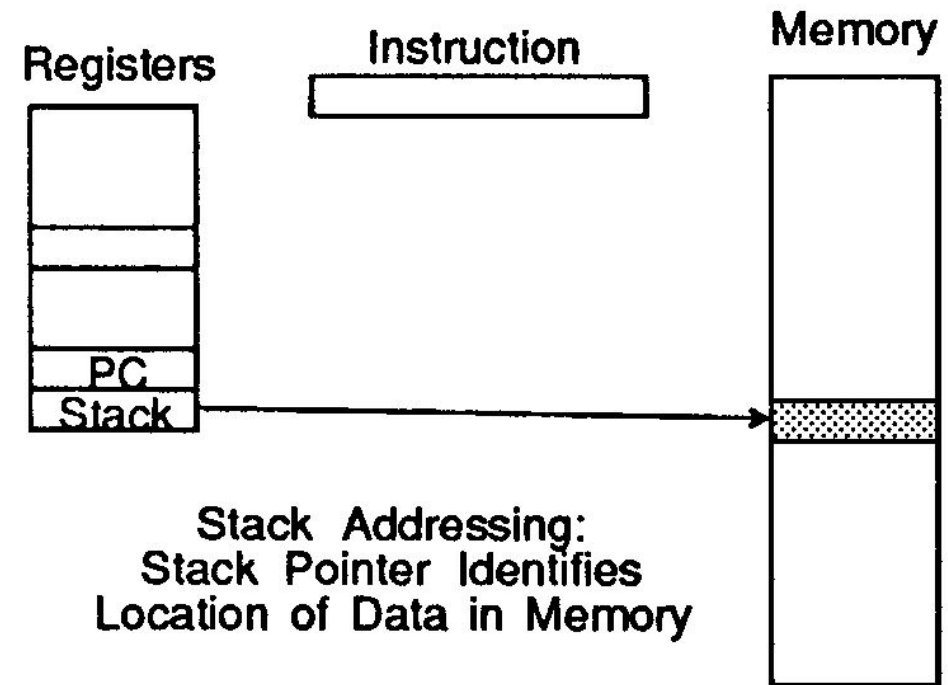
Összehasonlító táblázat – I.

- Az 1.) – 4.) címzési módok időszükségleteinek összehasonlító táblázata:

Címzési módszer	Memória hivatkozások száma	Fetch (ns)	Execute (ns)	Total Time (ns)
Direkt	6	45	205	250
Indirekt	8	45	275	320
Regiszteres direkt	1	45	25	70
Regiszteres indirekt	4	45	125	170

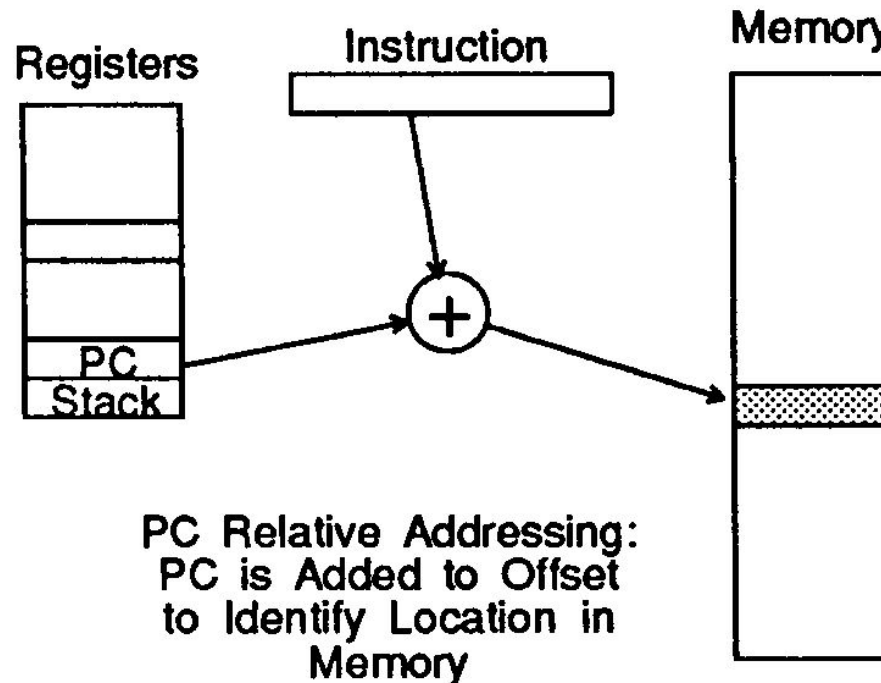
5. Verem (Stack) címzés

- Verem (STACK) címzés, vagy regiszteres indirekt autoincrement címzési mód: *indirekt* módszerrel az operandus memóriában elfoglalt helyét a címével azonosítjuk, és akár az összes memóriatömbben lévő elem megcímezhető. *Autoincrement* is, mivel a címeket automatikusan növeli. Ezt (+) jellel jelöljük: ***Rx+**
- Ezt a mechanizmust használjuk a verem esetében. A Stack-et a memóriában foglaljuk le. A stackben lévő információra a stack pointerrel (SP-mutatóval) hivatkozunk. A stack egy *LIFO tároló*: amit utoljára tettünk be, tehát ami a verem tetején van, azt vehetjük ki legelőször.
- A stack pointer címe jelzi a TOS verem tetejét, ahol a hivatkozott információ található, ill. címmel azonosítható a következő elérhető hely. A stack (az ábra szerint) lefelé növekszik a memóriában.

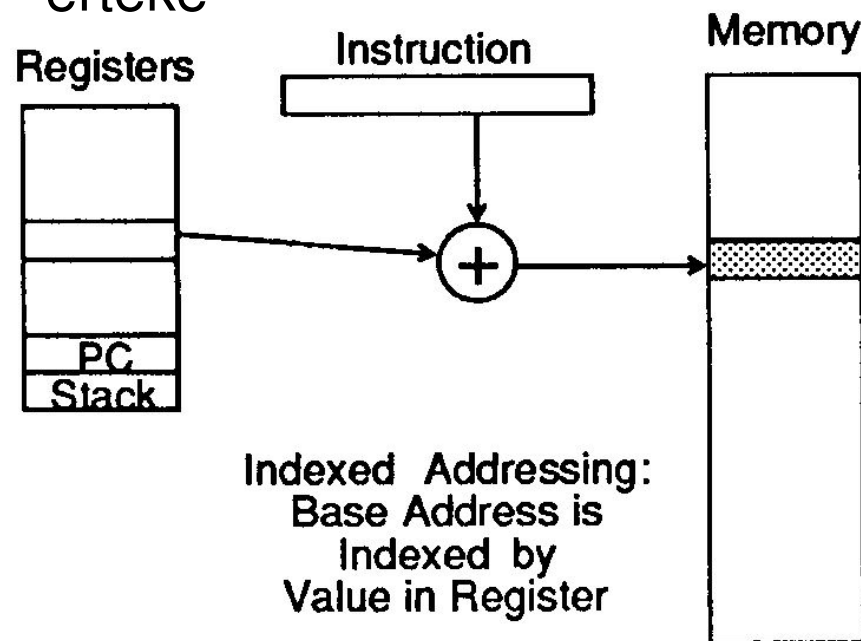
6. PC relatív címzés

- Memóriabeli adatot („bizonyos helyeket” egy programon belül) a regiszteren belüli PC értéke, és az utasítás eltolási (offset) értéke azonosítja.
 - Effektív cím = Regiszteren belüli PC értéke + Eltolás (offset) értéke
 - Alk: *elágazás*, *ugró* utasítás végének azonosítása PC-vel

7. Indexelt címzési mód

- A memóriában lévő operandus helyét legalább két érték összegéből kapjuk meg. Tehát a tényleges címet az *indexelt bázisértékből*, és az általános célú regiszter értékéből kapjuk meg. Ezt módszert használják adatstruktúrák indexelt tárolásánál. (Pl: tömböknél)
- Effektív cím= utasításfolyam bázis értéke + általános célú regiszter értéke

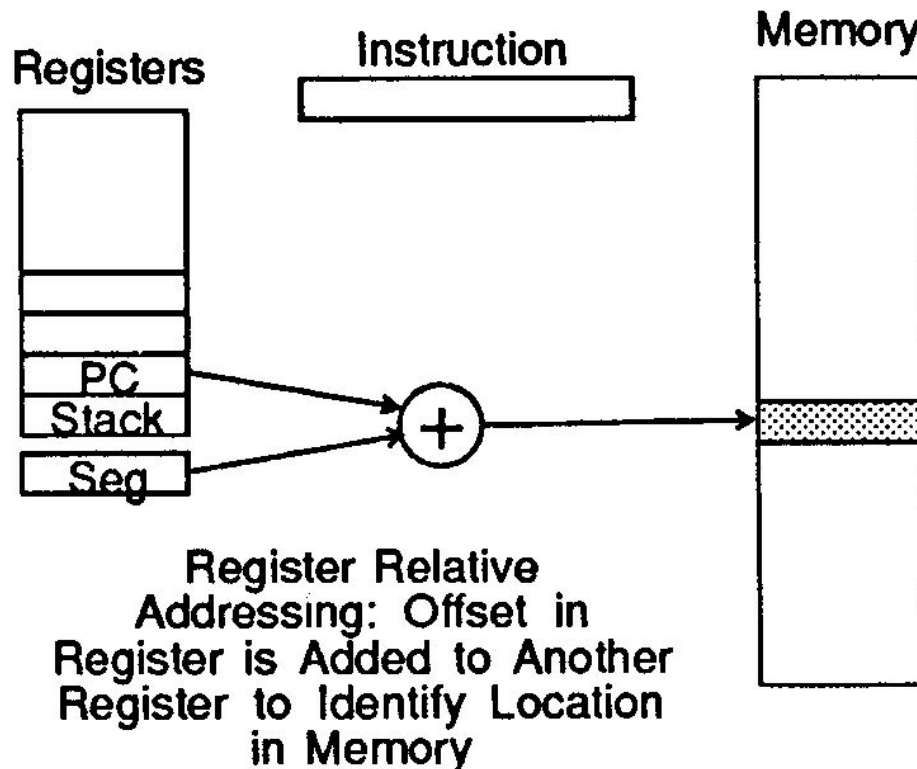
```
int main(void){  
    int i;  
    ptr = &my_array[0];    /* point our ptr pointer  
                           to the first element of the my_array */  
    printf("\n\n");  
    for (i = 0; i < 6; i++)    {  
        printf("my_array[%d] = %d    ", i, my_array[i]);  
        /*ver.A */  
        printf("ptr + %d = %d\n", i, *(ptr + i) );  
        /*ver.B */  
    }  
    return 0;  
}
```

8. Regiszter relatív címzés

- A PC-regiszter eltolási értékéhez hozzáadódik *egy, vagy akár több* másik, külső Szegmens-regiszter értéke. Tehát ez abban különbözik a PC-relatív címzéstől, hogy itt a címzés két különböző regiszter segítségével történik.
 - Effektív cím = Regiszternek a PC eltolási értéke (offset) + Szegmens regiszter értéke

PI: Intel 80x86
segments:

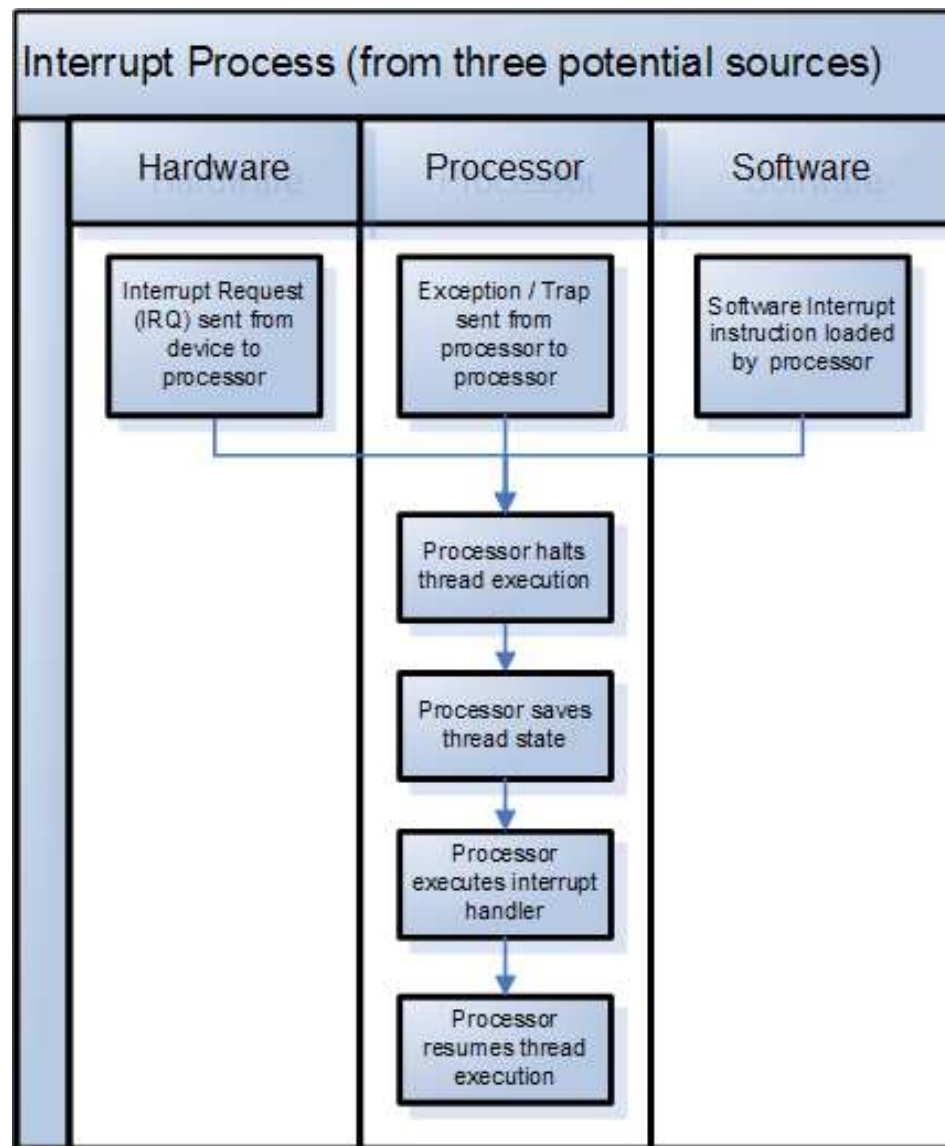
ds: data
cs: code
ss: stack
es: extra

Programvezérlési (program-control) módszerek

- RTL szinten: CALL-RETURN (szubrutin)
- I/O vezérlés:
 - memory-mapped I/O
 - DMA: Direct Memory Access (lásd. chapter6.pdf)
- **Megszakítás (interrupt) [IRQ] -> INT**
 - HW: nem-maszkolható interrupt (NMI) = nem / maszkolható (ignorable)
 - CPU
 - SW:
- Trap (csapda): programvezérelt megszakítás
 - =Exception: kivétel (pl. 0-val osztás)

Megszakítások (lásd OS tárgy)

Megszakítás (interrupt)

- HW: külső eszköz
- CPU: multiprocesszoros, társprocesszoros rendszerben másik CPU-tól érkező
- SW: speciális utasítás, vagy program végrehajtása végén küldi (exception is lehet)
- Minden megszakításhoz saját „lekezelő” handler tartozik

RISC és CISC processzorok utasításkészletei

Utasítás készletek

- Fontos paraméter: **utasítások száma**
- Kezdetben egyszerű felépítésű gépek
- Egyszerű utasítások és gépi nyelv
- Azonban a komplex problémákat kívántak megoldani (magasabb szintű leírással) → „**Szemantikus rés**”
- Megoldás: compiler
- ISA (Instruction Set Architecture): **CISC, RISC** architektúrák

I. RISC processzorok jellemzői

- Például: Motorola 88000 RISC rendszere, vagy Berkeley Egyetem RISC-I rendszere, Alpha, SPARC, PIC, DSP sorozatok, IBM PowerPC stb.
- **RISC:** Reduced Instruction Set Computer (Csökkentett utasításkészletű számítógép):
- Csak a kívánt alkalmazásra jellemző utasítástípusokat tartalmaz, az utasításkészlet összetettségének csökkentése végett kihagytak olyan utasításokat, amelyeket a program amúgy sem használ, ezáltal nő a sebesség.
- *Minimális utasításkészletet és címezési módot* (csak amit gyakran használ), gyors HW elemeket, optimalizált SW használ.
- Azonban, hogy a programozási nyelvek komplex függvényei leírhatók legyenek (ahogyan az a CISC-nél működik) szubrutinokra, és hosszabb utasítássorozatokra (sok egyszerű utasítás) van szükség.
- Hogyan tudjuk a rendszer erőforrásait hatékonyan kihasználni? Gyorsabb működés érhető el (MIPS), egyszerűbb architektúra megvalósítására kell törekedni.
- *Azonos hosszúságú utasításformátum* (korlátozott utasításformátum miatt a tárolt programú gépeknél az *F-D-E* folyamatban a dekódolás minimális idejű lesz (nullának feltételezzük), amely során azonosítani kell a végrehajtandó utasítást)

RISC processzorok jellemzői (2):

- *Huzalozott (hardwired) utasításdekódolás* (a hardveres dekódolás megvalósításához kombinációs logikát használ, azonban a mai memóriaalapú mikro-kódú gépeknél ez lassabb).
- *Egyszeres ciklusvégrehajtás*: (minden egyes ciklusban egy utasítást hajt végre, ha ezt sikerülne elérni optimális lenne az erőforrás kihasználás - VLSI technológiától függő. Egy lebegőpontos művelet rendkívül kis idő alatt végrehajtható. Hátránya, hogy vannak bizonyos műveletek, amelyeket egy ciklus alatt nem kapunk meg: pl. a memóriában lévő érték inkrementálásakor az értéket előbb ki kell venni, frissíteni, majd visszaírni a memóriába).
- *LOAD/STORE memóriaszervezés*: 2 művelet – tölt és tárol (regiszter <-> memória). Regiszterre azért van szükség, mivel a betöltött adatot sokkal gyorsabban tudjuk kiolvasni, mint a memóriából. Az aritmetikai/logikai utasítások a regiszterekben tárolódnak. A regiszterek gyorsabbak, mint a memória-intenzív műveletek.
- További architektúra technikák: **utasítás pipe-line** (utasítás feldolgozás párhuzamosítása), többszörös adatvonalak, nagyszámú gyors regiszterek alkalmazásával.

RISC: „Pipe-line” technika

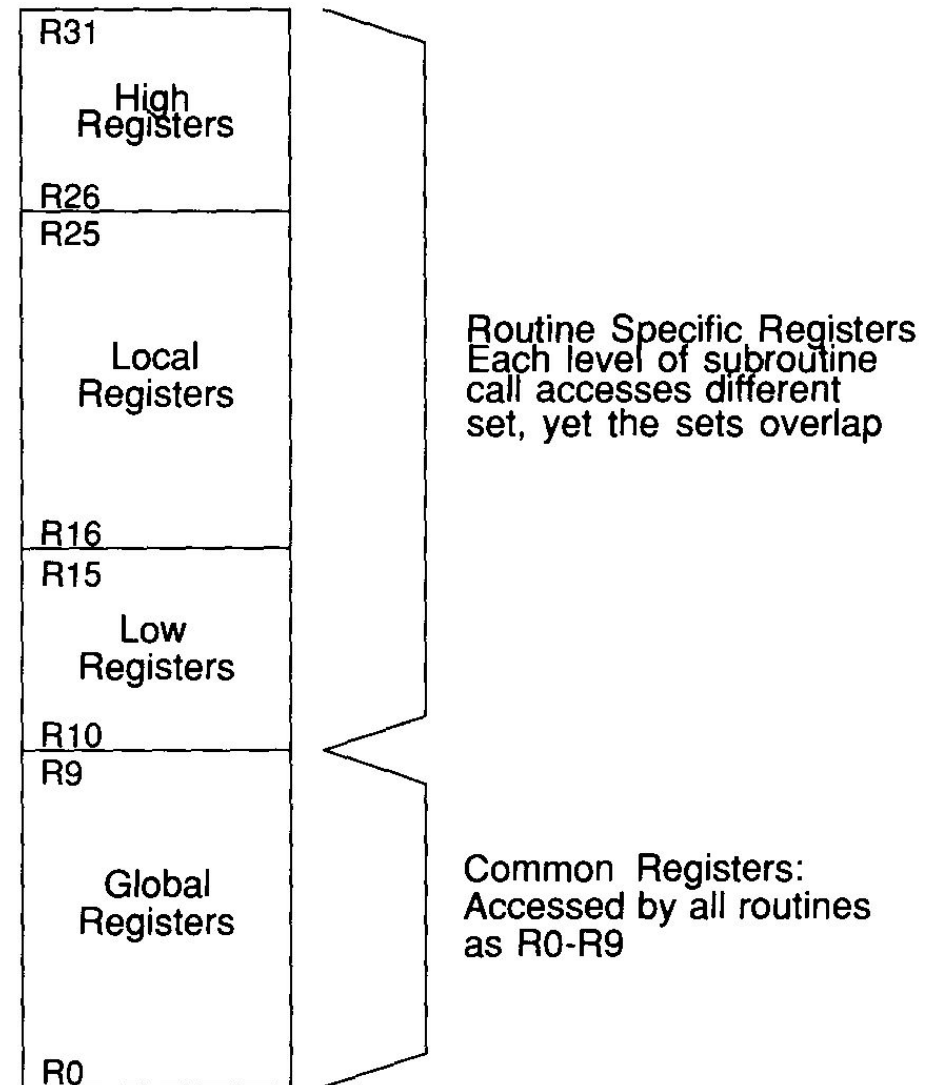
- **Utasítás szintű (látszólagos) párhuzamosítás:** A soros feldolgozással ellentétben, egy feladat egymástól független részeit (fázisait) a rendszer különböző pontjain egyszerre, egy időben hajtanak végre, ezáltal növekszik a sebesség. Az operandusokat gyors regiszterekben tároljuk. *Azonos hosszúságú utasítások* gyors F-D-E eljárása. Egy ciklusban egyszerre történik a különböző utasításrészek Fetch-Decode-Execute fázisainak feldolgozása (gyors fetch és **dekódolás** a feltétele).
- Többszörös adatvonalak párhuzamos végrehajtást engednek meg (hardveres párhuzamosítás). Tehát egy órajelciklus alatt több utasítást tudnak feldolgozni.

	1 fázis	2 fázis	3 fázis	...	...
1.utasítás	F	D	E	F	D
2.utasítás	-	F	D	E	F
3.utasítás	-	-	F	D	E

Berkeley RISC-I rendszere:

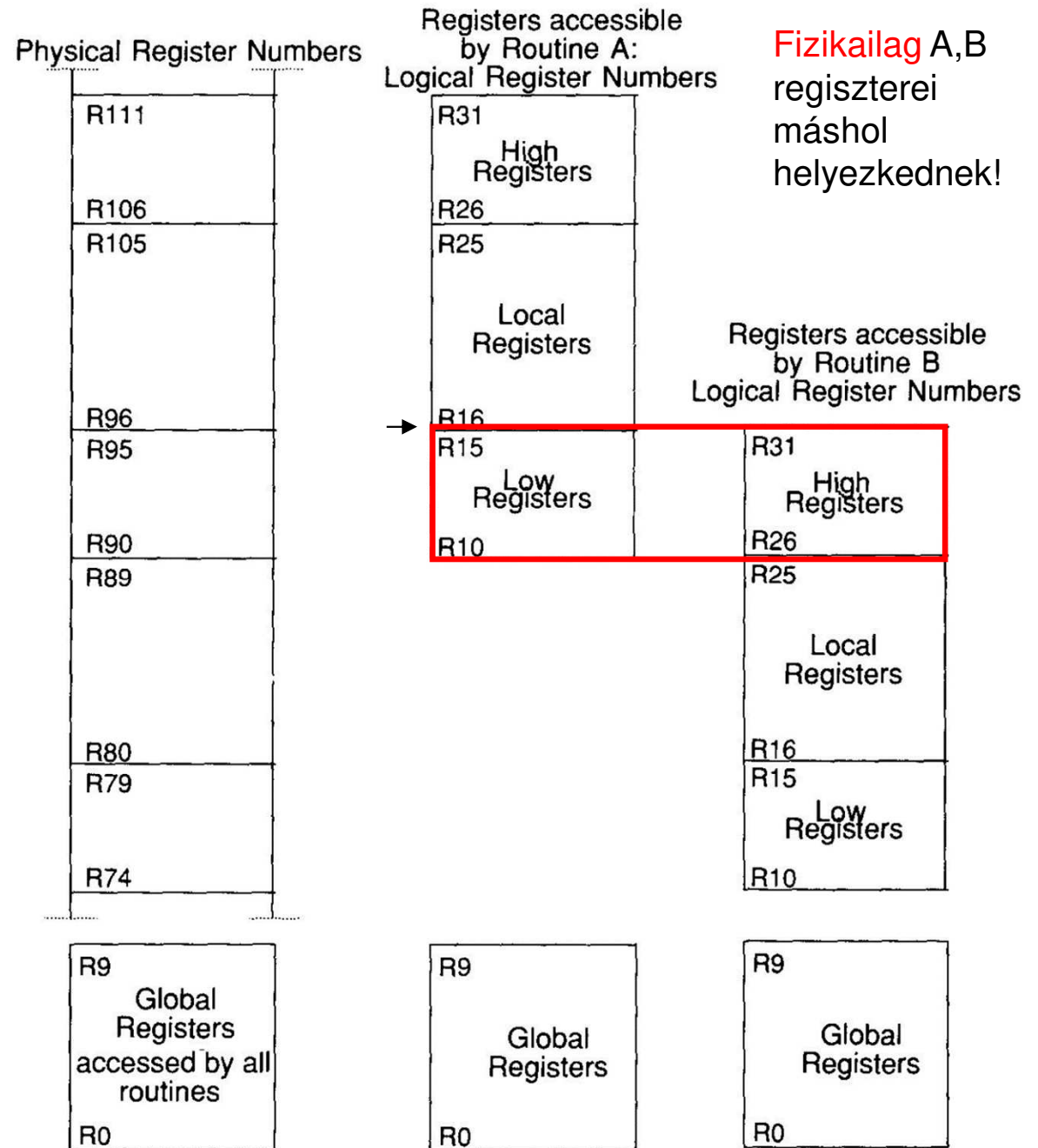
Regiszter használat

- **Regiszter ablak:** a szubrutin híváshoz (call) / visszatéréshez (ret) szükséges processzor-időt kívánták minimalizálni nagy számú regiszter stack használatával.
- Regisztereknek csak egy kis része érhető el („**ablak**”). Egy pointer mutat az ablakra, amely azonosítja a benne található aktuális regisztereket. Ha a szubrutinok között „átlapolódás” van az ablakon belül, akkor történhet paraméter átadás.

„Regiszter ablakozási„ technika

- Paraméter átadás „ablakozással”: a globális regisztereken keresztül történik, amelyet mindkét (A,B) szubrutin elérhet.
- 5 bit → 32 regiszter A(R0-R31) címezhető meg B(R0-R31)
- közös (globális) regiszterek: R0-R9, minden szubrutin által elérhetők
- rutin specifikus regiszterek: R10-R31 mely további három részből áll (a regiszterek között történhet átlapolódás!)
 - Alacsony-szintű regiszterek: R10-R15
 - Lokális regiszterek: R16-R25
 - Magas-szintű regiszterek: R26-R31
- Ez az eljárás mindaddig jól működik, ameddig a paraméterek száma kisebb a regiszterek méreténél, mivel nem igényel memória-intenzív Stack műveletet.

II. CISC Processzorok jellemzői

- **CISC:** *Complex Instruction Set Computer*
- Nagyszámú utasítás-típust, és címezési módot tartalmaz, egy utasítással több elemi feladatot végre tud hajtani. Változó méretű utasításformátum miatt a dekódolónak először azonosítani kell az utasítás hosszát, az utasításfolyamból kinyerni a szükséges információt, és csak ezután tudja végrehajtani a feladatát.
- A korai gépeknek egyszerű volt a felépítése, de bonyolult a nyelvezete. Összetett problémákat kívántak vele megoldani, a gépi kódnál magasabb szintű nyelven. **Szemantikus rés**= a gépi nyelv és felhasználó nyelve közötti különbség. Ennek áthidalására új nyelvek születtek: Fortran, Lisp, Pascal, C, amelyek bonyolultabb problémákat is egyszerűen képesek voltak kezelni. Komplexebb gépek születtek, amelyek gyorsak, sokoldalúak voltak.
- *Compiler = Fordító:* a bemenetén a probléma felhasználói nyelven van leírva, míg a kimenetén a megoldást gépi nyelvre fordítja le.
- Megfigyelték, hogy a processzor munkája során a rendelkezésre álló utasításoknak csak egy részét használja (20%-os használat, az idő 80%-ában).
- Ugyanaz a komplex program, függvény *kevesebb elemi utasítássorozattal* is megvalósítható. Memória, vagy regiszter alapú technikát használ.

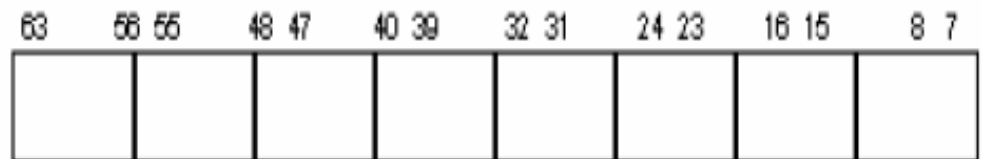
CISC Processzorok jellemzői (2)

- Közvetlen memória-elérés és összetett műveletek jellemzők rá.
- Mikro-programozott vezérlési mód
 - a CISC processzor esetén a fordító (compiler) a programot egyszerűbb szintre fordítja, majd ezután a mikroprogram (ami meglehetősen összetett lehet) veszi át a vezérlést – mikroutasítások sorozata a mikrokódos memóriában.
- Pl: Példa:
 - System/360, VAX, DEC PDP-11, Motorola 68000 family, és AMDx86 32/64, és Intel x86-32/64 CPUs

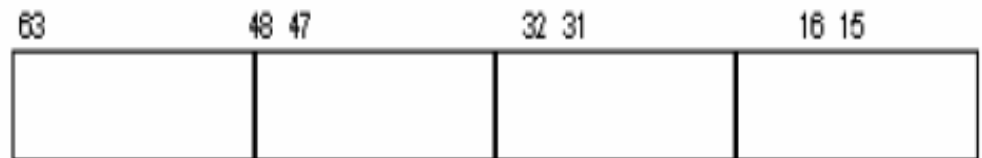
PI. MMX kiterjesztés

- MMX: Multi-Media Extension (Intel Pentium sorozat 1996) –
 - SIMD: Single Instruction / Multiple Data alapú **integer!** stream data feldolgozásra (jelfeldolgozás)
 - 8 db MM0..7 regiszter (8 bit/reg)
 - Regiszterek adatait 4 különböző formátumban lehet tárolni (packet)
 - 57 MMX utasítás, 6 fő műveleti osztályban:
 - ADD
 - SUBTRACT
 - MULTIPLY
 - MULTIPLY THEN ADD (MAC – FIR)
 - COMPARISON
 - LOGICAL
 - AND, NAND, OR, XOR stb.

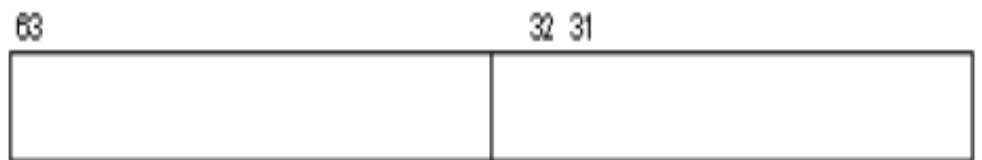
Packed byte (eight 8-bit elements)

Packed word (four 16-bit elements)

Packed doubleword (two 32-bit elements)

Quadword (64-bit element)

PI. SSE, SSE2 kiterjesztés

- SSE: Streaming SIMD extension (lebegőpontos és fixpontos adat folyamatra) // Intel, AMD
- SSE1:
 - 128-bit packed IEEE *single-precision* floating-point operations (~70 utasítás).
 - 2 clock cycles
- SSE2:
 - 128-bit packed IEEE *double-precision* SIMD floating-point (~144 utasítás)
 - 128-bit packed integer SIMD operations
 - support 8, 16, 32, and 64- bit operands
 - 2 clock cycles